

Les geografies literàries dels escriptors valencians

Des dels anys vuitanta els nostres escriptors han tingut les antenes orientades més enllà de les nostres fronteres

FRANCESC CALAFAT | València | 22 ABR 2015 - 21:13 CEST

Archivado en: Literatura catalana Libros Literatura Cultura

El novel·lista Ferran Torrent. / JESÚS CÍSCAR

Per a un manual d'ús correcte de la literatura catalana al País Valencià una primera instrucció: manipular-ho amb cura. Per les seues condicions, és una literatura més esmunyedissa del que sembla i condueix sovint a la confusió. Amb el temps la literatura ha esborrat els límits i ha esdevingut imprevisible. Si ens arrisquem a etiquetar-la, a endossar-li un tret concret, un defecte o un encert, exclusius, l'asfixiarem i en farem un retrat estàtic que segurament caldria canviar al cap d'un moment. Precaució, per tant: el que abans podia ser una caracterització encertada, ara pot ser un enfocament esbiaixat. Anar alerta ha de

ser la nostra màxima. Si en un moment, Joan Fuster lamentava, com era raonable, que calia fer literatura —sense defensar cap estètica— de la realitat valenciana, perquè a una cultura que vol ser-ho li cal convertir el terbolí de la història, passada o present, “l'impossible control de les coses reals”, com diu Philip Roth en *Operació Shyloch*, o la voluntat de provar-ho, en imaginari literari. Bé, caldria constatar que fins als anys setanta del segle passat en prosa hi havia ben poca cosa. El costumisme i la mirada sentimental, dominant dècades enrere, reculaven per raons de sociologia. L'horitzó narratiu era pràcticament un erm, on tot estava per fer. Una part dels joves dels anys setanta apostaren per una literatura rabiosament moderna, bastant barrejada amb realitat, on l'escriptura i els seus miralls eren el centre d'operacions. La mirada contemporània no era només això: demanava superar la mirada provinciana, que era, i encara és, un dels grans reptes dels nostres escriptors.

L'actitud localista o provinciana és una ombra llarga que sempre plana sobre les literatures menudes i una qüestió llarga d'explicar. Cap literatura n'està lliure, d'aquest pecat. Però entre nosaltres la soga estreny una mica més. No es tracta que no s'hi valore positivament la literatura universal, sinó més aviat sembla que siguem dues realitats paral·leles —la literatura menuda i la universal— que no arribem mai a confluïr. En la nostra literatura trobarem de tot. Enmig del cafarnaüm del nostre mercat literari, sens dubte trobem tot un seguit d'escriptors que conceben la seua obra com un *tour de force* revolucionat i permanent. I això no és només una qüestió de temàtica, ni d'escriure amb gràcia; és alguna cosa més: es tracta de gestar la pròpia literatura dins del *gran context*, com diu Milan Kundera; de moure's dins o entre els diversos horitzons que ofereix la literària universal.

Com es basteix un objectiu com aquest? La resposta no es troba en cap recepta prefabricada. D'entrada, és una coctelera, amb moltes graduacions i variacions, que pot integrar, segons convinga, ambició, voluntat d'estil, tècnica, referents culturals de llarg abast i amplitud de mires. Ara i ací, però, només centrarem el nostre visor en un aspecte ben concret, en l'imaginari geogràfic, per dir-ho d'una manera. A partir dels vuitanta del segle passat Joan Francesc Mira i Ferran Torrent comencen a tractar la ciutat de València amb unes ulleres literàries diferents, pouades en la literatura de més pedigrí. D'aleshores ençà ha plogut molt, i la veritat és que les topografies menudes i grans, el temps d'antany i el present, han passat de l'oblit a ocupar un gruix generós com a matèria escrita. Aquest

recorregut ha estat una conquesta rellevant. Ara, al nostre país ja es troba, per més incipient que ho vulguen i tots els recels que considerem oportuns, tot un imaginari literari.

Potser alguns lectors puguen tenir la sensació que el localisme o la brevetat de mires pesa massa. No en discutirem les possibles raons. Amb tot, s'oblida amb facilitat que des dels anys vuitanta els nostres escriptors han tingut les antenes orientades més enllà de les nostres fronteres, perquè era, i és, un trampolí per a aterrar en altres mentalitats, en altres conflictes humans i estètics; ara com una via d'alliberament, adés com un somni, però sempre com a mitjà de recerca, de coneixement. El viatge físic o literari és moltes aventures alhora, perquè exigeix una gran empatia cap a altres maneres de viure, de pensar, etc. Les immersions en altres mons no han estat flor d'un dia, ni de bon tros, en la nostra literatura. I encara menys ara que vivim en una era global, enganxats les vint-i-quatre hores del dia a les ones catòdiques, gràcies a les quals totes les tragèdies i banalitats del món envaeixen les nostres orelles i els nostres ulls. Com déiem, en aquest periple s'han embarcat molts dels nostres narradors. De vegades, de manera més circumstancial; d'altres, més sistemàticament. Però sempre amb la voluntat d'airejar les neurones, d'eixamplar horitzons. Siga com vulga, poden esmentar entre els primers, posem per cas, els viatges pel Mediterrani de Josep Piera, o valorar que alguns dels millors contes de Josep Lozano estan localitzats a París i a Roma. El mateix autor situa les irisacions llegendàries d'*Ofidi* entre Mèxic i Europa. A continuació, Joan Francesc Mira configura un magnífic Alexandre VI en la Roma i l'Europa del seu temps. A partir dels anys noranta l'esperit viatger s'accentua progressivament. Des del seu primer llibre, Martí Domínguez ha ordit un complex univers literari centrat en diferents moments fundacionals de la cultura europea moderna: de Buffon a Goethe, de Voltaire a Paul Cézanne. El 1999 el dramaturg Manuel Molins publica *Trilogia de l'exili*, tres obres escrites prou abans, on les figures de Nietzsche, Rimbaud i Verlaine, i Wittgenstein li permeten personificar tres moments crucials —i tres respostes— del pensament intel·lectual europeu.

L'actitud localista o provinciana és una ombra llarga que sempre plana sobre les literatures menudes

Ja en el nou mil·lenni, Joan Bodí cerca l'escenari exòtic de Cuba sota els ressonos de la fabulosa narrativa sud-americana per aconseguir una molt bona novel·la. A continuació, en *El soroll de la resta*, a través de les peripècies d'un publicitari, la ficció balla entre Tailàndia i València. El 1999 el dramaturg Manuel Molins planteja en *Abú Magrib* una mena de *road-movie* europea per a incidir en el problema de la immigració. Uns anys després, Adolf Beltran, en *Les llunes de Russafa*, alternant Russafa i Bagdad, escenifica, entre altres aspectes, els drames del món àrab, com la immigració i la guerra. Com que no ens privem de res, Silvestre Vilaplana assaja en *L'anell del pescador*, a partir de la mort d'un papa i les intrigues del Vaticà, una mena de *thriller* eclesiàstic, a base de complots, profecies i incursions al passat. Pel que fa a la literatura no fictícia, es poden esmentar els viatges de Toni Mollà als EUA que, per la seua mirada sociològica, tenen també un valor afegit. Podríem afegir-hi altres noms, com ara Ferran Torrent, Vicent Usó i Unai Siset. I, fins i tot, se'n podem esmentar més, però ja són n'hi ha prou per a comprovar l'existència i el valor que té la curiositat viatgera dels escriptors valencians.

I el viatge continua. De fet, en molt poc de temps han sortit, o estan apunt de fer-ho, unes quantes obres que opten per aquest camí, totes de gran interès i algunes amb aportacions d'altura. Parlem, d'una banda, de *Blut und Boden (Sang i pàtria)*, de Manuel Molins, d'*El retorn de l'hongarès*, d'Anna Monner, que se situen entre la Selva Negra i un camp de concentració polonès i a París, respectivament; i, de l'altra, de *Després vénen els anys*, de Maria Folch, de *Gegants de gel*, de Joan Benesiu, d'*Estribord*, d'Adolf Beltran i d'*Un temps per a cada cosa*, de Raquel Ricart. Totes quatre dansen entre el País València i Europa i Amèrica, ja siga la del nord o la del sud.

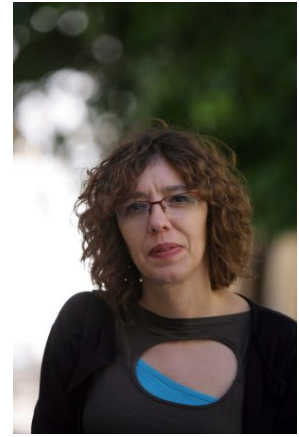
L'obra de Manuel Molins explora el germen corrosiu del pensament ultraconservador de Heidegger, simpatitzant del deliri nazi, i la seua influència en el pensament i les manifestacions neonazis actuals. D'altra banda, Anna Moner, a cavall entre el París de la fi del segle XIX i l'actual desplega una història de vertigens tenebrosos i lúbrics, on se superposen una història basada en l'horror per a crear la il·lusió d'un somni de perviure més enllà de la mort i les peripècies de la investigació policial i forense

basada en la precisió de la ciència.

En les altres novel·les els països de destinació representen la il·lusió, l'esperança o la fugida. També, tot i les particularitats, els diferents poden compartir situacions conflictives semblants. En la història de Maria Folch Castelló, França, el nord d'Itàlia, Ístria i l'Alguer són els escenaris de les lluites i de les esperances, de les catàstrofes i dels exilis que auscullen la història passada i present, la que fa i refà la memòria i la identitat dels europeus.

Adolf Beltran, que es mou amb agilitat en la literatura d'idees, la trama policíaca que confecciona a Washington li permet establir paral·lelismes amb València pel que fa a la política i a la corrupció. D'altra banda, Raquel Ricart estableix viatges d'anada i tornada entre el País Valencià i els Estats Units per configurar una madeixa de vides trencades, de passions, frustracions i coratge, on els continents esdevenen, segons el cas, com a fugida i il·lusió, somni i esperança. Finalment, Joan Benesiu, en una de les novel·les sorpresa de la temporada, arma una ficció d'alta graduació, on el viatge a la zona austral funciona per als distints personatges de diferents procedències i és alhora fugida i recerca de respostes. Aquesta faula d'històries tremendes, de barreja de gèneres, de realitat i ficció, de diàlegs múltiples amb altres creadors és una reflexió poderosa sobre el món actual.

L'incomplet itinerari que hem apuntat ens permet observar que, malgrat dèficits, entrebancs i limitacions, la literatura a València brega aferrissadament per no viure aïllada, per obrir finestres, establir lligams amb altres geografies i literatures, per fer seus altres imaginaris, per explorar temes i problemes que superen les fronteres i que ens afecten a tots. Mentre els escriptors valencians cerquen i nodrisquen el desfici de la curiositat tindrem literatura catalana al País Valencià per llarg.

L'escriptora Raquel Ricart. / JESÚS CÍSCAR